

„Bármely idegen csapat ellen fegyvert fogtam volna”

„Csizma” és az angyalföldi ellenállás

A forradalom eseménysorában mindmáig fehér foltnak számít, ami a XIII. kerületben történt. Kétségtelenül nem ez a városrész játszotta a főszerepet a felkelés idején, de a szabadságharc mozaikjából az itt történtek sem hiányozhatnak.

Egy akkori hatósági értékelés szerint az „ellenforralom” a kerületben november 4-ig nem tudott jelentősebb befolyást szerezni, mert „megalakult a párt vezette munkásmilícia, melyet komolyabb katonai erők is támogatnak”. Bár ebben az állításban több ellentmondás is fellelhető (hiszen itt is léteztek nemzetőrségi egységek, munkástanácsok, de egyébként is: vajon miért éppen a szovjet intervenció napján gyengült volna meg az „ancien régime”?), kétségtelenül jelentősebb események játszódtak le a második szovjet támadást után, mint azt megelőzően.

Az itteni ellenállás hőse a közvélemény által szinte teljesen ismeretlen Csizmadi Ferenc (alias „Csizma”) volt. A háromgyermekes, 24 éves szállítómunkás Nagy Imre rádióbeszédét hallva jelentkezett fegyverért a Teve utcai kerületi rendőrkapitányságon. Innen más fiatalokkal együtt a Váci út–Rákospatak kereszteződéséhez vittek, ahol harci álláspontot alakítottak ki, s ezentúl önálló csoportként tevékenykedtek. Csizmadit választották meg parancsnoknak, amit katonai képzettsége és határozott fellépése indokolt. A csoport tagjai mind Angyalföldről verbuválódtak, főként a „tripoliszi” körzetből. Közülük néhányan elmondták, valójában miért kockáztatták életüket: „hogya a szovjet csapatokat sikerül kiűzni az országból, Nagy Imre hatalma megszűnik, jobban fognak élni, többet fognak keresni”; „... a magyar nép forradalma győzni fog”, „... akik most a szabadságharcban részt vettek, ki fogják tüntetni... nagy megbecsülésben fognak részvenni, vezetői beosztásokba kerülnek, nem kell dolgozniuk, nagy fizetés, gépkocsi stb. lesz”. Persze voltak olyanok is, akiket leginkább az lelkesített, hogy végre fegyverhez juthattak, lövöldözhetek, valakinek érzhetik magukat.

A környék felkelőit koordináló Homola László főhadnagy megismertelte a csoportot, s ezekkel a szavakkal buzdította kintásra a

fiatalokat: „nem csak az oroszoknak volt Sztálingrádjuk, nekünk is van Budapestünk”.

Az őrség bekísért egy kerékpárost, aki nem tudta igazolni magát, s zavaros válaszokat adott. Mivel viselkedése a bekísérés után sem változott, a felkelők bolondnak vélték. A foglyot megmotozták, s egy összehajtott papírt találtak nála, valamilyen rajzzal, amely szerintük a lőállásuk vázlatát tartalmazta. Így beigazolódva látták gyanakvásukat: foglyuk csak az idiotát játssza, valójában kémkedik ellenük. E fiatalok a forradalmi romantikában nevelődtek, amely szerint az árulókkal, mint közellenséggel, szigorúan le kell számolni. A foglyot Csizmadi három társával kikísérte és lelőtte – állítólag el akart futni –, hulláját pedig bedobták a Rákospatakba. (Holott, mint utólag kiderült, a szerencsétlen fiatalember egy valóságos elmebeteg volt, aki mint ipari tanuló, műszaki jellegű rajzokat készített.)

Csizmadi nagyon szigorú parancsnoknak bizonyult, sőt, néhány társa kifejezetten durvának tartotta, s ha kellett, élt fizikai fölényével (korábban ökölvívásban ifjúsági Budapest-bajnok volt). Nem tűrte a részegeskedést, a rablást, az önkényeskedést. „Csizma” megakadályozta a funkcionáriusok összehúzóására irányuló akciót, s meghiúsított egy vasúti fosztogatást is.

November 4-én este a József Attila Kultúrházban érkezőket hívták össze a fegyveres csoportok vezetői és a forradalmi szervezetek részvételével. A gyűlés fő célja az volt, hogy felmérjék a kerület erőit, ellenállásának lehetőségeit. A XIII. kerületi parancsnokság a lényegesen szervezettebb és már a forradalom első napjaitól működő Újpesti Forradalmi Bizottságtól és az ottani nemzetőrségtől kapott támogatást, valamint utasításokat, például arra, biztosítsák őket dél felől.

A Rákospataki csoport egyetlen komoly harca 5-én délután következett be: bár az Újpest felől vonuló 5-6 páncélos szétlőtte a környék épületeit és szétkergette a felkelőket, halálos áldozatokat ekkor csak a szovjetek szenvedtek el. A társai nélkül maradt Csizmadi a Szent László utcai, ládagyári csoporthoz csatlakozott, ahol parancsnokhelyettes lett. Állítólag ekkoriban hallották, hogy megalakult a Kádár-kormány, s többen is elhagyták a csoportot.

November 8-án a szovjetek szétszórták az osztagot, s ezzel Angyalföldön megszűnt a fegyveres ellenállás.

Csizmadi Ferencet 1957 októberében tartóztatták le, és a kihallgatások során több esetben súlyosan bántalmazták. Ennek ellenére meg tudta őrizni tisztességét, méltóságát. Ennek bizonyítékául szolgáljon a kihallgatási jegyzőkönyv alábbi részlete, amelyet 1957 decemberében, a Deák téri főkapitányságon Muzserák József rendőrnagy százados rögzített írásban Csizmadi faggatása során:

CS. F.: „Azért fogtam fegyvert a szovjet csapatok ellen, mert egyetértettem Nagy Imre felhívásával, s mint magyar embernek és katonaviselt személynek kötelességemnek tartottam, hogy harcoljak a szovjet csapatok ellen. Azt reméltem, hogy a szovjetek kivonulása után Magyarország független és demokratikus ország lesz, nem úgy, mint eddig, míg a Varsói Szerződéshez tartozott.”

M. J.: „Önök tehát az volt a véleménye, hogy az ellenforradalmi események előtt Magyarország nem volt független?”

CS. F.: „Igen, úgy tudtam, Magyarországon szovjet irányítás érvényesül, s azt reméltem, ha a szovjetek kivonulnak, Magyarország teljesen független és szabad állam lesz, a szovjet irányítás megszűnik, s az új magyar kormány azt fogja tenni, amit a magyar nép akar.”

Az ügyességi kihallgatáson pedig a következőket mondta: „Akkor úgy gondoltam, Nagy Imre miniszterelnök felhívására, mint volt katonának, kötelességem valamelyik fegyveres testületnél való jelentkezés. Az kifejezetten nem élt bennem, hogy a szovjet csapatok ellen fogok fegyvert. A miniszterelnök felhívására bármely, Magyarországra törő idegen csapat ellen fegyvert fogtam volna”.

Mindkét tárgyaláson halálra ítélték, pedig több pártfunkcionárius igazolta Csizmadit mentette meg őket az atrocitásoktól. 1958. november 12-én hajtották végre az ítéletet a gyűjtő kislétezőkhöz tartozó épített kivégzőhelyen.

„Csizma” az egyik legkiválóbb ’56-os „pesti srác” volt, aki megértette a forradalom jelentőségét, s minden tőle telhetőt megtett vívmányai megvédése érdekében.

Eörsi László